

Demokratia- ja julkisoikeusosasto

LsN Johannes Heikkinen

15.10.2019

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle

**K 3/2019 VP HALLITUKSEN VUOSIKERTOMUS 2018, K 13/2019 VP
VALTIONTALOUDEN TARKASTUSVIRASTON ERILLISKERTOMUS EDUSKUNNALLE
VALTION VUODEN 2018 TILINPÄÄTÖKSEN JA HALLITUKSEN
VUOSIKERTOMUKSEN TARKASTUKSESTA**

Eduskunnan tarkastusvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa asiassa K 3/2019 vp teemaan EK 37/2017 vp – O 21/2016 vp – TrVM 9/2017 vp: ”Eduskunta edellyttää eduskunnan budjetti- ja valvontavallan toteutumisen varmistamiseksi, että hallitus selvittää tarpeet ja mahdollisuudet eduskunnan tarkastusvaliokunnan ja muiden valiokuntien valvontamahdollisuuksien parantamiseen lainsäädännössä siten, että valiokunta voi edellyttää asiantuntijoiden saapumista kuultavaksi ja lausunnot voidaan määrätä annettavaksi todistajavelvoitteella” liittyen.

Kuten hallituksen vuosikertomuksessa on todettu, lausuma ja sen taustalla oleva tarkastusvaliokunnan mietintö näyttäisivät sisältävän ajatuksen siitä, että eduskunnan valiokuntien kuulemismenettelyyn voitaisiin soveltaa prosessioikeudellisia menettelyjä. Näin ei kuitenkaan ongelmitta voida tehdä. Prosessimenettelyihin kuuluu esimerkiksi velvoite saapua tuomioistuinkäsittelyyn ja velvoite toimia todistajana tietyin oikeudellisin vaikutuksin, viime kädessä rangaistuksen uhalla. Asiantuntijan rooli ei oikeudenkäyntimenettelyssä rinnastu todistajaan eikä asiantuntijaan kohdisteta samanlaisia oikeudellisia velvoitteita kuin todistajaan. Oikeudenkäyntimenettelyssä asiantuntijana toimiminen perustuu suostumukseen.

Vuoden 2016 alusta voimaan tulleella lakimuutoksella (732/2015 vp, HE 46/2014 vp) uudistettiin yleisissä tuomioistuimissa sovellettavat todistelusäännökset. Yleisissä tuo-

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

mioistumisissa asiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jota kuullaan asiantuntemuksen perusteella oikeudenkäynnin kannalta olennaisista tieteellisistä tai kokemukseen perustuvista lainalaisuuksista tai syysuhteista. Asiantuntijan erottaa todistajasta muun muassa se, että asiantuntija voidaan vaihtaa toiseen samanlaisen ammatin tai asiantuntemuksen hankkineeseen. Todistaja ei ole tällä tavoin vaihdettavissa, koska todistajan kertomus liittyy välittömiin havaintoihin. Kun todistelun saaminen ei ole sidottu nimen omaan tiettyyn henkilöön, ei ole arvioitu aiheelliseksi säätää yleistä velvollisuutta toimia asiantuntijana. Asiantuntijan täytyy siis suostua tehtävään. Puolestaan todistajana toimiminen luetaan yleiseksi kansalaisvelvollisuudeksi, josta saa tai pitää kieltäytyä vain erikseen laissa säädetyllä perusteella. Todistajan ja asiantuntijan kuulemiseen sovelletaan osin toisistaan poikkeavia säännöksiä muun muassa todistelumenettelystä, todisteluun liittyvistä pakkokeinoista sekä korvauksista ja palkkioista.

Tämän perusteella eduskunnan valiokuntien kuulemien asiantuntijoiden oikeudellisen aseman järjestäminen lausumassa todetulla tavalla näyttäisi edellyttävän aivan omanlaistaan sääntelyä. Pohdintaa edellyttäisi sekin, millaisia sanktioita velvoitteeseen tulla valiokuntaan kuultavaksi tai velvoitteeseen pysyä totuudessa voitaisiin liittää juuri eduskunnan toiminnassa. Jos velvoitteet jäisivät sanktioimatta, voidaan kysyä, olisiko tällaisella sääntelyllä suurtakaan eroa nykytilaan. Eduskunnan nauttima arvostus ylipäinä valtioelimenä jo sinällään takaa sen, että valiokunnan kuulemiskutsua lähtökohtaisesti noudatetaan. Myös eduskunnan toiminnan julkisuus, erityisesti valiokunnalle annettujen asiantuntijalausuntojen julkisuus, turvaa eduskunnan oikeellista ja asianmukaista tiedonsaantia asettaessaan asiantuntijoiden esittämät käsitykset julkiseen arviointiin.

Kaikkiaan kyse olisi uudenlaisesta asiantuntijaroolista eduskunnan valiokunnissa. Edellisellä vaalikaudella on säädetty uutta lainsäädäntöä eduskunnan tiedusteluvalvontaliokunnasta ja sen toiminnasta. Tässä yhteydessä ei tullut tarvetta vahvistaa tiedusteluvalvontavaliokunnan tai muiden valiokuntien valvontamahdollisuuksia lausumassa tarkoitetulla tavalla.

Viime kädessä kysymys on eduskunnan valiokuntalaitoksen toimintaedellytyksistä, jonka vuoksi oikeusministeriöllä ei ole edellytyksiä arvioida tarvetta ehdotetun kaltaiseen sääntelyyn tai selvittää tarpeen pohjalta eduskunnan valiokuntatyöhön soveltuvia sääntelyvaihtoehtoja.